

AINO KUJARI

Søren Kierkegaard ja eksistentialismi

Søren Kierkegaard oli tanskalainen teologi ja filosofi, joka yhdessä mutta erikseen Friedrich Nietzschen kanssa loi 1800-luvulla pohja-ajatukset elämänfilosofialle, jota myöhemmin kutsuttaisiin eksistentialismiksi. Kierkegaard oli humoristinen ja urauurtava individualisti, joka toi filosofian lähelle arkitodellisuutta, jonne se kuuluukin. Elämään.

Søren syntyi vuonna 1813 seitsemänneksi lapsiksi tanskalaiseen perheeseen. Hänen isänsä oli tukkukauppias ja äitinsä tämän palvelustyttö. Tanskan kansantalous otti pahasti osua Sørenin synnyinvuonna, mistä hän on myöhemmin itseironisesti pilailnut *sattumaako?* -hengessä. Kierkegaard eli taloudessa, jossa alusta alkaen oli selvää, että ihmisen tärkein tehtävä on täyttää velvollisuutensa. Vaikka hänen saamansa kasvatusta oli ankara eikä kahden sisaruksen varhaisen kuoleman myötä vastoinkäymisiltä säästyttävä, on Kierkegaard luonnehtinut lapsuuttaan vastuuta antavaksi ja opettavaksi vaikkakin raskasmielisyyttä aiheuttavaksi. Kolme hänen sisaruksistaan sekä äiti kuolivat muutamia vuosia perheen aikaisempien menetysten jälkeen, eivätkä läheisten kumuloituneet kuolemat vähentäneet Sørenin raskasmielisyyttä.

Kierkegaard on puhunut isästään monesti teksteissään, mutta äidistään hän ei ole pahemmin kertonut. Tämä oli silti yleisen käsityksen mukaan merkittävä ja rakastettu hahmo perheessä. Jo nuorena Søren oppi isältään kyseenalaistamisen taidon ja pohdiskelun tärkeyden, ja yhdessä he keskustelivat aiheista, joista poika myöhemmin loi elämäntyönsä. Perheen mukana hän sai kristillisen kasvatuksen, ja hakeutuikin ylioppilaksi kirjoitettuaan opiskelemaan teologiaa.

Teologian opintojen edetessä hän ymmärsi pitävänsä enemmän filosofiasta ja erityisesti estetiikasta, mutta hoiti opintonsa loppuun vuonna 1840 etsittyään hämmennyksissään intohimojaan vuosien ajan. Hän suoritti myös filosofian maisterintutkinnon. Søren kosi elämänsä rakkautta Regine Olsenia pian teologiksi valmistuttuaan, mutta purki kihlauksen jo seuraavana vuonna. Tämän jälkeen hän löysi vähitellen oman tiensä elämässä – Kierkegaard rupesi uskonnolliseksi, filosofiseksi kirjailijaksi pohtien mennyttä suhdettaan vielä pitkän aikaa varsin syvällisesti.

Kaikuja koulusta

Aloitamme *niin & näin* -lehdessä uuden osion nimeltä ”Kaikuja koulusta”. Haluamme siten vahvistaa lehden sidettä kouluun ja kasvatukseen. Aivan alusta asti lehdessä on julkaistu kuuluisia koulumaailmasta, niin vertaisarvioituja artikkeleita kuin lyhyitä ja vapaamuotoisia puheenvuoroja ja katsauksia sekä filosofian ylioppilaskirjoitusten kysymyksiä ansioituneine vastauksineen ja sensorien kommentteineen.

Näitä tekstilajeja julkaisemme myös jatkossa, mutta lisäksi esitämme avoimena kutsuna niin opiskelijoille kuin opettajille mahdollisuuden ehdottaa ja tarjota tiiviitä tekstejä matalalla kynnyksellä: Mikä puhuttaa filosofian opettamisessa juuri nyt? Mikä ajaton klassikko tai uusi tuulahdus sai hahmotamaan maailmaa toisin tai ymmärtämään vähän enemmän elämän mysteereistä? Ota yhteyttä ja kysy lisää tai lähetä ehdotuksesi osoitteeseen toimitus@filosofia.fi.

Kaikuja koulusta -kirjoitukset luovat samalla yhteyden Filosofia.fi-portaalissa rakentuvaan uuteen *Kritikos.fi*-pääosioon. Vuoden 2021 lopulla avautuva *Kritikos* kokoaa yhteen paikkaan filosofian ja kriittisen ajattelun oppimista ja opettamista palvelevia sisältöjä tutkimus- ja johdatusartikkeleista opetusideoihin ja -aineistoihin.

Uuden osiomme avaa turkulaisen Kerttulin lukion ensimmäisen vuoden opiskelijan Aino Kujarin etiikan kurssilleen laatima esse Søren Kierkegaardista. Tehtävänanto kuului: ”Esittele yksi filosofi ja hänen elämänfilosofiansa oppiaineeseen perehtymättömälle ihmiselle kahdessa sivussa.”

”Maailmaan mahtuu oman merkityksensä luoja ja yhteisen liikkeen mukana aaltoilevia ihmisiä, eivätkä nämä erilaiset näkemykset sodi toisiaan vastaan, saati sulje toisiaan pois.”

Jumala on olennaisesti esillä Kierkegaardin filosofiassa, kuten usko muissakin muodoissaan. Jumala symboloi hänelle todellista elämää, joka sisältää vastuullisuutta, tietoisuutta, yksilöllisyyttä ja vapautta. Kierkegaard pohti, mitä Jumala haluaa hänen tekevän, ja koki, että subjektiksi eli minäksi tuleminen on jokaisen oma tehtävä. Hän pohti ihmisen olemassaoloa ja tuli siihen tulokseen, että käsitteellisenä objektina ihminen ei ole olemassa, vaan häntä tulee käsitellä subjektiivisena ja, mikä tärkeintä, hänen tulee itse herätä omaan subjektiivisuuteensa ollakseen kunnolla olemassa.

Kierkegaard sai filosofisiin pohdintoihinsa vaikutteita elämässään suuresti esiintyvistä kristillisistä perinteistä sekä romantiikan ironiasta ja saksalaisesta idealismista. Kierkegaard koki Nietzschen tavoin, että ihmisellä on vapaat kädet arvojensa ja uskomustensa muuttamiseen ja luomiseen, ja pakote tehdä näin. Hän loi filosofisen hahmon, uskon ritarin, jota käytti esimerkkinä henkilöistä, joka on luonut oman olemassaolonsa luonteen ja samalla keskittänyt kaiken uskonsa Jumalaansa ja itseensä.

Kierkegaard ajatteli ihmiskokemusta ainutlaatuisena ja mahdollisena ymmärtää. Tämä hänen Nietzschen kanssa jakama ajatuksensa loi pohjan 1900-luvulla nimensä ja kannattajansa saaneelle eksistentialismille. Vaikka Nietzsche ja Kierkegaard helposti mielletään eksistentialismin kantaisiksi, ajattelivat he monesta asiasta kovin vastakkaisesti. Kierkegaard sairastui ja kuoli vuonna 1855, eikä ehtinyt siten ottaa osaa 1900-luvulla kehittyneeseen varsinaiseen eksistentialismin kukoistuskautteen. Nietzschekään ei elänyt näkemään tätä toisen maailmansodan jälkeistä eksistentialismin kasvuaikaa.

Existentiaalistin mielestä olemassaolo eli *existentia* on ensisijainen suhteessa olemukseen eli *essentiaan*. Filosofian mukaan ihminen on vapaa ja pakotettu luomaan elämälleen tarkoituksen, eikä sitä ole valmiiksi määrätty. Siinä korostetaan individualistisesti yksilön ainutlaatuisuutta, eikä niinkään yhteisöön liittyviä velvollisuuksia tai identiteettejä.

Eksistentiaalisti, erityisesti Kierkegaard, saattaisi pitää globalisaation vähitellen muuttamaa nykymaailmaa turhan yhteisöllisenä ja virikkeellisenä yksilön oman tarkoituksen löytämiseen. Jos hän tuntisi termin eksistentialismi, hän mahdollisesti korostaisi, että eksistentiaaliset ajatukset ovat jatkuvan informaatiotulvan ja maailmanlaajuisen yhteisöllisyyden vuoksi nyky-yhteiskunnassa tärkeämpiä kuin koskaan aikaisemmin. Ihmisen oma vastuu ja pakko tarkoituksensa löytämisessä on ymmärrettävä, jotta ei tietämättään vajoa ihmismassaan, jonne ei oikeasti kuulu, sanoisi kenties Kierkegaard. Toisaalta mitä jonnekin kuuluminen tarkoittaa? Onko se pelkkää tyytyväistä läsnäoloa?

”Haluan mieluummin olla konkreettinen olento, joka merkitsee jotakin, kuin abstraktio, joka merkitsee kaikkea.”

Yhdyn Kierkegaardin julistukseen syvästi. Olen samaa mieltä siitä, että yksilön elämän tarkoitus on hänen omilla käsissään, mutta haluan myös huomioida sen, että kaikilla ihmisillä ei ole tasavertaisia mahdollisuuksia käyttää energiaansa niin sanotusti subjektiksi tulemiseen ja oman tarkoituksensa luomiseen. Vaikka joku ihminen olisi kaikkea merkitsevä abstraktio, kala isossa meressä tai objekti jonkun muun keksimässä tarkoituksessa, en näe sitä suoraan negatiivisena asiana. Kierkegaardin esittämä hyvä elämä voi sopia minun näkemykseni hyvästä elämästä, mutta kuten ilmeistä on, se ei tee siitä oikeaa vastausta mihinkään perimmäiseen kysymykseen. Maailmaan mahtuu oman merkityksensä luoja ja yhteisen liikkeen mukana aaltoilevia ihmisiä, eivätkä nämä erilaiset näkemykset sodi toisiaan vastaan, saati sulje toisiaan pois. Skaalalla ei ole pelkästään näihin kahteen ihmisryhmään sopivia näkemyksiä, vaan kaikkea niiden väliltä ja ulkopuolelta. Skaala on moniulotteinen, kuten joka ikinen ihminen näkemyksineen.

En allekirjoita Kierkegaardin mietettä siitä, että Jumala on osallisena ihmisen oman merkityksensä löytämisen prosessissa, mutta se johtuu omien uskomustemme eroavaisuudesta. En hahmota sitä, miten Jumala sopisi saumattomasti Kierkegaardin jyrkkään individualismiin, mutta tyydyn tällä kertaa epätietoisuuteeni. Niin taisi Kierkegaardkin tyytyä hyväksyessään Jumalan ja yksilön yhteisvaikutuksen paradoksaalisuuden, mitä tulee vastuuseen yksilön olemisesta. Ehkä Kierkegaard ei näe Jumalassaan toiseutta, vaan minuutta ja kaikkeutta.

Kirjallisuus

Existentiaalisti. Aamenesta öylättiin – kirkon sanasto. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Verkossa: evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Existentiaalisti

Kylliäinen, Janne, Kierkegaard, Søren Aabye. Ensyklopedia Logos 21.1.2010. Verkossa: filosofia.fi/fi/ensyklopedia/kierkegaard-soren-aabye

Lehtinen, Torsti, Søren Kierkegaard. Intohimon, ahdistuksen ja huumorin filosofi. Arktinen banaani, Espoo 2013.